

Il cuntschet dals casturs canadais

Scuverta sensaziunala en in parc naziunal

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **Satellits artificials furneschan maletgs da la surfatscha terrestre che gidan ad enconuscher e chapir meglier noss planet. Cun fotografias fatgas d'in tal indriz electronic, numnà Google Earth, pon ins t.a. determinar ils progress geografics da la marschauna chaschunada dal stgaudament climatic.**

Uschia perscrutescha l'ecologist canadais Jean Thié la regressiun da la schelira permanenta en ses pajais. Il pli grond reservat natural canadais è il parc naziunal Wood Buffalo (44 807 km²), creà 1922 en la provinza da l'Alberta per proteger il bison american («buffalo», per latin «Bison bison»). Ma er auters animals tiran a niz quella protecziun. En lez parc ha Thié scuvert «il pli grond cuntschet da casturs ch'ins enconuscha sin terra (...), var 850 m lung. Quai è excepziunal, sch'ins patratga che mo in da milli bajetgs sumegliants è lung pli che 500 m. Purtrets ord l'archiv da la Nasa e la dimensiun actuala dal cuntschet fan sminar che pliras generaziuns da casturs han lavurà vi da lez dapi ca. 1975. Uss al mantegnan els vinavant ed erigian anc dus da las varts.» Uschia il magazin franzos «Echo Nature» (www.univers-nature.com) en ses numer da fanadur-avust 2010. El punctuescha plinavant il niz da talas ovras da construcziun auta. Du-

rant tschientaners han ils Americans dal nord alvs chatschà il castur senza misericordia pervi da ses fol. Enturn 1900 pareva'l da svanir dal tuttafatg; lur han ins badà che «la spariziun successiva dals cuntschets laschava talas cuntradas exponidas a la setgira ed als incendis». Ins ha pia introduci puspè il castur en il continent. Ma pertge e co erigia'l tals rempars? I vala la paina da s'infirmar pli detagliadamain davart lez simpatic ruider.

Inschigner da construcziuns autas en l'aua

Il Romans da l'antica han emprèstà il pled «castor» dal grec, ed il rumantsch, sco il franzos modern, l'ha emprèstà dal latin. Ils Gals celtics numnavan il castur «bebro»; quest pled viveva anc per franzos medieval sco «bièvre», oz il num d'in flum che nascha sper Versailles e svanescha en las channalisaziuns da Paris, sco era quel d'in ual ad ost da Tours. Quest ual da Bièvre sbucca en in flum numnà Beuvron («bebro-onnu» = «flum dals casturs») en ina regiun cun fitgblers puzs. Il castur è in animal lactant, lung 75 – 95 cm, che viva en flums; perquai lubiva la Baselia catolica da mangiar sia chorn, gist sco pesch, er en temp da curaisma. Il castur noda fitg bain, grazia a la pel che collia la detta da las fermas tschattas davos en fin a las griflas; el rembla cun sia cua platta da var 30 cm che funcziuna era sco

in guvernagl. Il castur po star sut l'aua fin 15 minutas. El viva en simpels bajetgs sutterrans da laina mundada e da terra che s'auzan ord l'aua; lur bischen d'access sbucca adina sut l'aua. In lexicon american rapporta: «El maglia cunzunt scorsas da trembels, saleschs, badugns e tschareschers selvadis, la stad era plantas savurusas da l'aua (...). El basegna ils cuntschets ch'el erigia, cunzunt sch'el na chatta naging lai u puz natural, perquai ch'el sto disponer d'aua profunda che na schelia fin giusum» (1). La procedura da construcziun fassess onur ad in inschigner: «Ils cuntschets èn auts 2 – 3 m e consistan da pals da lain d'in fin dus meters, pitgads en il terrain e ch'il castur collia ad ina paraid cun roma, frastga, channa, belma euv. El lavura il pli savens la notg; el dovra ses dents marcants da ruider per smerscher mutagls fitgferms: L'emprim als rui el enturn ed enturn fin ch'i crodan, lur fa'l ora la roma e staglia ils mutagls en pals. La scorsa maglia'l (...). El lavura cun las tschattas davant e cun il gnif (...). Ils Indians da l'America dal nord attribueschan al castur in'olma immortala, gist sco a l'uman» (2). È questa cretta uschè tuppà?

1. The American Peoples Encyclopedia. Tom 3. New York (Grolier Incorporated) 1967, p. 18, chavazzin «BEAVER».

2. Meyers Konversations-Lexikon. Tom 2. 5avla ediziun. Lipsia e Vienna (Bibliographisches Institut) 1894, p. 975, chavazzin «Biber».

Il castur s'establischa puspè en nossas cuntradas

KEYSTONE